

stúdió hangzó és képi programjának listáját.

Az elmúlt évtizedben több mint száz NPI-kiadványról jelent meg recenzió a *Népművelésben*. Alighanem ez a lap volt a legszorgalmasabb kritikusa — és népszerűsítője — a népművelési szakirodalomnak. A Népművelés recenziós rovatának figyelemmel kísérése a jövőben is hozzásegítheti a könyvtárosokat a Népművelési Intézet — és általában a közművelődési szakirodalom — friss terméseinek áttekintéséhez.

Mindent összevetve: A Népművelési

Intézet — miként munkálkodásának tárgya: a közművelődés is — nagy jövő előtt áll, még korántsem érte el lehetőségeinek határát. Kiadványai többet érdemelnek: összehangoltabb tervezést, gondosabb szerkesztést, szebb külalakot, gyorsabb nyomdai átfutást, szélesebb körű, rendszerezettebb terjesztést, nagyobb propagandát és nagyobb figyelmet, érdeklődést — a könyvtárosok részéről is. — *A Népművelési Intézet címe: Budapest I., Corvin tér 8. Telefon: 359-730. Irányítószám: 1251 Budapest.*

Szále László

Nyelvművelés — gyermekkönyvtárban

1976 végén a szolnoki általános iskolák 7. és 8. osztályos tanulói levelet kaptak a *városi művelődésügyi osztály, a városi úttörőelnökség és a megyei könyvtár* vezetőjének aláírásával: vegyenek részt azon a *nyelvművelő versenyen*, melyet az aláírók Verseyhy Ferenc születésének 220. évfordulója alkalmából hirdettek meg. A jelentkező 70 gyerek közül 10 került az 1977 áprilisában lezajlott döntőbe. Ez volt a „főpróba”. 1977 decemberében ugyanis hasonló felhívás érkezett a megye minden 7. és 8. osztályos általános iskolásához. Ezúttal több mint 200 gyerek kapott kedvet, hogy részt vegyen a versenyben, melynek „műfaji” megjelölése világosan kifejezte a meghirdetők szándékát.

Az 1978 áprilisi döntőn nemcsak az volt a zsüri dolga, hogy megállapítsa, melyik gyerek beszél szépen magyarul (lásd az országos Kazinczy-versenyeket), illetve, hogy ki fogalmaz értelmesen — és persze szépen — (vö. a középiskolások versenyével), hanem a kettő együtt. Az *írásbeli* feladatokat úgy válogatták, hogy azok megmozgassák a gyerekek nyelvi fantáziáját, arra késztesék őket, hogy tudatosan használják anyanyelvüket, tehát felfedjék a szavak, kifejezések valódi jelentését, igazi hangulatát, megkülönböztessék a nyelvi helyesét a helytelenétől. (Mindehhez állandóan rendelkezésükre álltak a szabadon használható kézikönyvek is.) A *szóbelin* egyrészt élőnyelvi kifejezőkészségüket mérték össze, másrészt egy mai és egy régi szöveg felolvasásával kellett bizonyítaniuk, milyen értelmesen és szépen beszélnek anyanyelvüket.

A három forduló változatos feladatsora, melyet *Pápayné Kemenczey Judit* ál-

lított össze, ezeket a célokat szolgálta. Már az első fordulóra jutáshoz össze kellett gyűjteni a ma is élő — vagy éppen manapság kialakult — mondókat, kiszámolókat, csüfölkéket, amelyeket tehát a mai gyerekek használnak, továbbá két írásbeli feladatot kellett megoldaniuk. Az egyikben arról kellett írniuk, hogyan mesélte el egy idős rokon (például a nagymama) vagy szomszéd régen volt gyermekkorának egyik napját, a másik feladat pedig a jelentkező valamelyik saját napjának leírása volt — diáknyelven.

Az első fordulót iskolánként bonyolították le ugyanazon a napon. A szóbelit a magyartanárok bírálták el, az írásbeli feladatokat azonban — az egyöntetűség érdekében — a megyei könyvtár munkatársai, s az együttes eredmény döntötte el, kik jutottak el a városi-járásos versenyekre, melyeket a városi-járásos könyvtárakban bonyolítottak le. Az itt szereplő 80 gyereknek a kijelölt feladatok mellett a bizottság előtt ugyanazt a szöveget is föl kellett olvasnia, melyet az általános iskolások országos Kazinczy-versenyére adtak meg.

A *megyei döntőben* 20 gyerek kapta meg a lehetőséget a versengésre. (Mindössze 5 szolnoki volt köztük.)

A döntő feladatsorának ismertetése hosszadalmas lenne, ezért csak mutatóba és jellemzésül említettünk néhányat.

Sok pontot szerezhettek az, aki az *alszik* igére minél több rokonértelmű szót tudott írni (akkor még nem lehetett kezükben a Magyar szinonimaszótár!); a feladat bonyolódott, amikor a *megy* ige megadott rokonértelmű szavait mondatba kellett illeszteniük (ismerni kellett a szó árnyalati jelentését is!), vagy el kellett dönteniük, hogy egy másik, hasonló

sorban levő kifejezéseket ki mondhatja és kinek mondhatja (érezni vagy tudni kellett a szavak hangulati értékét!), majd egy megadott szónak többféle jelentését kellett meghatározniuk. Tudatos ismereteket — és persze egészséges nyelvérzékét — kívánt a pongyolán, csúnyán, helytelenül fogalmazott hivatalos szöveg „rendbetétele”, illetve azoknak a mondatoknak a javítása, melyek az ígékötők — sajnos, lépten-nyomon hallható, olvasható — rossz használatát példázták, valamint a hiányzó írásjelek pótlása a kapott szövegben.

Dolgozhatott a gyerekek nyelvi fantáziája, amikor megadott szavakra találós kérdéseket fogalmaztak, vagy összekevert szavakból (csakis azokból és ugyanabban a formában!) az ép mondatot próbálták összeállítani, végül amikor Kosztolányi „csacsi rímeinek” mintájára, megadott szavakkal, versikéket kellett faragniuk!

Búvárkodhattak nyelvünk történetében is: a történeti-etimológiai szótár segítségével jelentésükben egymástól látszólag messze álló szavak (például hegy—hetyke, gógös—gége) kapcsolatait kellett kimutatniuk.

A döntő szóbelijén egy Sütő András írásából vett és egy eredeti helyesírással kézbe kapott XVII. századi szöveget olvastak föl, majd egy utcai eseményről fogalmaztak rádióhírt, illetve mesélték el ugyanezt „családi körben” is.

A *tapasztalatok*, persze, külön tanulmányt érdemelnének. Itt csak jelzőképpen említem meg a legfontosabbakat, a legérdekesebbeket. A mondókák gyűjtéséből kiderült, mennyi költői játék — különösen Weöres verseiből — került a

gyermeki köztudatba, valószínűleg legtöbbször az eredet ismerete nélkül. Az idősebb generáció faggatásának sikeréről még csak annyit, hogy a Szolnok megyei úttörőelnökség kiadványt készül közreadni a gyűjtött anyagból. Az nem meglepetés, hogy a gyerekek nem mindig gondolták végig a feladatot; hogy többségük tudta ugyan használni a kézikönyveket, de nem mindig nyúltak hozzájuk olyankor sem, amikor pedig szükségük lett volna rájuk; hogy fölismerték a helytelen, de kijavítani már ritkábban tudták; hogy szókincsük nem elég gazdag (különösen az árnyalatokban bizonytalanok), s hosszadalmas mondatokba keverednek; és végül, hogy a beszédművelésben is van jócskán tennivalónk. A gyerekek ismerőinek az sem meglepetés, mennyi fantázia — nyelvi is! — lakozik bennük, ami nemcsak a játékos feladatok megoldásában mutatkozott meg (és hőkentette meg néha a zsűrit is...), hanem a régi szöveg feloldásában is. Mindez, ismétlem, nem számít meglepetésnek, de az már igen, hogy akadt olyan község, melynek sem iskolai, sem közművelődési könyvtárában nem volt föllelhető O. Nagy Gábor ismert könyve a szólásokról... A tapasztalatok közül a rosszzak jelzik az iskola és a gyerekekkel foglalkozó könyvtárosok feladatait, az örvendetesek meg azokat a lehetőségeket, melyeket jobban ki kellene használnunk iskolában és könyvtárban egyaránt.

A legsikeresebb szereplők természetesen megérdemelték a jutalmat: a legelső *Simon Ferenc*, szolnoki szobrászművész e célra alkotott plakettjét (melyet most már második éve adtak ki); húsz gyerek táborozhat Zánkán, az úttörővárosban, kettő pedig a *Kincskereső* szerkesztősége által kijelölt más helyen, s mindenki, aki a döntőbe jutott, könyvjutalmat kapott.

Nagy kár volna úgy tekinteni erre a versenyre, mint egyre a sok vetélkedés között. Céljai — nyugodtan merem leírni — társadalmilag is hasznosak, sőt szükségesegek, módszere pedig követendő példa. Valóban olyasmire hívta a gyerekeket, amire az iskolai órán alig-alig van idő, tehát a könyvtári tevékenységgel segítette az oktató-nevelő munkát, s nem ismereteket, adatokat, szabályokat kért számon, hanem alkalmazásukra ösztönzött. A részt vevő gyerekeknek gondolkodniuk kellett, s amellet fantáziájuk sem maradhatott tétlen.

Mindezekért, elsősorban az akció pedagógiai hasznáért kérdezem: nem lehetne-e — akár már jövőre is — megrendezni e nyelvművelő versenyt — stílusosan szólva — „harmadik fordulóját” az ország minden általános iskolája számára?

Kisfaludi Sándor

